

МІЖНАРОДНІ ПРОТОКИ, РІЧКИ ТА КАНАЛИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО СУДНОПЛАВСТВА

Явдоченко А. Г.,

*студентка 3-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – Боберська К. Г.*

Актуальність даної теми полягає в тому, що протоки, ріки та канали відіграють важливу роль у міжнародному судноплаванні та створенні єдиної системи морських шляхів. Протоки та канали з'єднують частини одного і того ж моря або, що набагато частіше зустрічається, окремі моря та океани один з одним, утворюючи тим самим систему морських шляхів у межах усього Світового океану. Наразі, як і в давні часи, протоки, ріки та канали, що використовуються для міжнародного судноплавання, є невід'ємною частиною світових транспортних комунікацій з різномірним правовим режимом, що визначається загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, універсальними або такими, що стосуються окремих міжнародних проток, каналів та рік, міжнародними договорами, законодавством держав. Вони відіграють найважливішу роль в забезпеченні політичних, економічних і воєнно-стратегічних інтересів держав усього світу. Закріплення права усіх держав на вільне користування ними з метою морської та повітряної навігації має велике значення для розвитку економіки і забезпечення безпеки багатьох країн світу.

В міжнародному судноплаванні протокам надається ключова роль, оскільки вони з'єднують частини морського простору. На даний момент у світі існує велика кількість міжнародних проток. Конвенція ООН з морського права виділяє такі види міжнародних проток: протоки між одною частиною відкритого моря або економічної зони, у яких будь-які судна користуються правом безперешкодного транзитного проходу; протоки між островом і континентальною частиною прибережної держави, у яких застосовується право мирного проходу як для транзиту, так і для заходу в територіальні і внутрішні води; протоки, правовий режим яких регулюється спеціальними міжнародними угодами [1]. Таким чином, режим проходу через протоки, які використовуються для міжнародного судноплавання, не зачіпає в інших відносинах ні правового статусу вод, що утворюють такі протоки, ні здійснення державами, що межують із протоками, їхнього суверенітету або юрисдикції над такими водами, повітряним простором над ними, їхнім дном і надрами. Відповідно, норми, що регламентують режим проток, які використовуються для міжнародного судноплавання, не поширюються на ті протоки, чий правовий статус визначається спеціальними міжнародними угодами. Такі угоди діють, зокрема, щодо Балтійських і Чорноморських проток. В даний час є проблемою ситуація з протоками Босфор і Дарданелли, що перебувають в стані колишнього вирішення міжнародного морського спору шляхом укладення Конвенції про режим чорноморських проток від 20 липня 1936 року і невідповідності такого вирішення реаліям сьогодення, зокрема намаганням Туреччини розповсюдити дію свого внутрішнього законодавства на регулювання тих питань режиму проток, що вже вирішені за Конвенцією 1936 року. Процес встановлення міжнародно-правового режиму над цими протоками є досить складним і потребує вирішення.

Стосовно Керченської протоки, то тут існує потреба у денонсації Україною Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р. з наступним визначенням та делімітацією в азовсько-керченському басейні територіальних морів та виключних економічних зон України та Росії, а також у встановленні такого режиму використання вод Азовського моря та Керченської протоки, який би не суперечив нормам та принципам сучасного міжнародного морського права. Кризовою є також ситуація, що склалася навколо спорудження РФ мосту над Керченською протокою, який обмежив за технологічними особливостями можливість потрапляння суден до азовських портів. Необхідно пригадати, що Азовське море та Керченська протока, відповідно до ст. 1 Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки від 24.12.2003 р., історично є внутрішніми водами України і Російської Федерації; Азовське море розмежовується лінією державного кордону відповідно до угоди між Сторонами; врегулювання питань, що відносяться до акваторії Керченської протоки, здійснюється за угодою між Сторонами [2]. Проаналізувавши ці події, можна зробити висновок, що відсутність чіткого морського кордону між Україною та Російською Федерацією може нести зовнішню загрозу безпеці України. Незважаючи на існування українсько-російського договору, співробітництво у використанні Азовського моря та Керченської протоки, Російська Федерація й надалі настоює на присвоєнні їм статусу внутрішніх вод двох держав, які спільно використовуються [3].

Стосовно рік, що знаходять своє вираження в міжнародному праві, виділяють: міжнародні та прикордонні ріки, що використовуються для міжнародного судноплавання. Ріки, що перетинають або розділяють території двох або декількох держав, називають міжнародними. Ріки які лише розділяють територію суміжних держав – це прикордонні. Стосовно порядку використання в міжнародному судноплаванні конкретної міжнародної ріки практика, вважає правильним розроблення угод. До таких угод відносять: Конвенцію про режим судноплавання на Дунаї 1948 р.; Акт, що стосується судноплавання і економічного співробітництва між державами басейну ріки Нігер 1963 р.; Угода про Міжнародну комісію з охорони ріки Рейн від забруднення 1963 р.; Договір про басейн ріки Ла-Плата

1969 р.; Договір про співробітництво в Амазонії 1978 р. та ін. Найвідомішими ріками, що стали міжнародними є: Дунай, Рейн, Конго, Меконг. Найяскравішим прикладом міжнародного правового режиму рік, що використовуються для міжнародного судноплавства називають – Дунай. Особливість сучасного міжнародно-правового режиму Дунаю є відсутність єдиних міжнародно-правового та інституційного механізмів регламентації використання ресурсів ріки Дунай. Головною проблемою встановлення міжнародно-правового режиму судноплавства на Дніпрі є постійні конфлікти з Російською Федерацією про судноплавство на Дніпрі. Напруженість у відносинах між Україною й Російською Федерацією, яка із збройного конфлікту в південно-східній частині нашої держави переросла в конфронтацію є досить складним явищем. На Дніпрі як відкритій транскордонній магістралі спеціальною угодою повинно б забезпечуватися стабільний режим міжнародного судноплавства. Однак, Російська Федерація спрямована безпосередньо на зміну русла Дніпра, що з позиції міжнародного річкового права подібні дії неприпустимі. Під час їх оцінки варто виходити з позиції обмеженості суверенітету Російської Федерації на істотне втручання на своїй території в гідрологічний режим неподільного транскордонного водного об'єкта, адже це завдає серйозної шкоди судноплавству. На даний момент міжнародним правом урегульований режим лише однієї міжнародної ріки, що протікає по території України, – Дунаю. Міжнародно-правовий режим більшості інших рік, таких як Дніпро, Прип'ять, Псел і ін. поки не визначений.

Міжнародними каналами називають штучні водні шляхи, що з'єднують частини Світового океану. Канал в більшості випадків розташований на території однієї держави та знаходиться під її суверенітетом. Канали є одним з головних чинників у сфері міжнародних перевезень і торгівлі. У міжнародних каналах визначається: свобода торгового судноплавства, а його зона підлягає демілітаризації та нейтралізації. Основними міжнародними каналами, над якими встановлений міжнародно-правовий режим є: Суецький, Панамський та Кільський канали.

Отже, правовий режим проток, що використовуються для міжнародного судноплавства є досить проблемним. Здійснення свободи судноплавства протоками, що використовуються для міжнародного судноплавства, довгі роки привертають увагу держав. Держави, не досягаючи згоди щодо умов користування протоками, передають свої спори на вирішення міжнародним інституціям, проте в остаточному результаті все ж доходять згоди та вирішують спірні питання на двосторонній основі. Стосовно ж питань, що постали перед Україною у зв'язку з будівництвом Російською Федерацією мосту через Керченську протоку, то сьогодні як ніколи раніше особливо актуальним є погодження на міжнародному рівні питань, пов'язаних із визначенням правового статусу цієї протоки, що, на нашу думку, є можливим лише за умов скликання багатосторонньої міжнародної конференції.

Встановлення правового режиму міжнародних рік, тобто річок, що протікають по території декількох держав і використовуваних для міжнародного судноплавства є проблемою. В даний час на багатьох міжнародних річках встановлено правовий режим відповідно до норм міжнародного права, таких як Дунай, Рейн. Головною проблемою встановлення міжнародно-правового режиму судноплавства на Дніпрі є напруженість у відносинах між Україною й Російською Федерацією, яка із збройного конфлікту в південно-східній частині нашої держави переросла в конфронтацію. Деякі політичні завдання Російської Федерації стосуються безпосередньо зміни русла Дніпра, що з позиції міжнародного річкового права подібні дії неприпустимі. Під час їх оцінки варто виходити з позиції обмеженості суверенітету РФ на істотне втручання на своїй території в гідрологічний режим неподільного транскордонного водного об'єкта, адже це завдає серйозної шкоди судноплавству. Тому досі міжнародно-правовий режим такої ріки, як Дніпро законодавчо не встановлений.

Встановлення міжнародно-правового режиму каналів також викликає проблеми, що надалі перетворюються у суперечки між іноземними державами. Насамперед, це стосується Суецького каналу. У 1956 р. між Єгиптом і Великою Британією та Ізраїлем розпочалися воєнні дії. Оскільки, Єгипет націоналізував Загальну компанію морського Суецького каналу, найбільшим акціонером якої була Велика Британія. При цьому не було заявлено про перегляд міжнародно-правового режиму каналу. Однак Велика Британія і Франція вбачали в націоналізації Суецького каналу загрозу його міжнародно-правовому статусу. Після ліквідації кризи в 1957 р. Єгипет виступив з декларацією, у якій підтвердив свій намір дотримуватися Конвенції 1888 р. та норм міжнародного права. Після подолання наслідків ізраїльсько-єгипетської війни 1967 р. Єгипет знову відкрив канал для міжнародного судноплавства.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057
2. The Diversion of Water from the Meuse, Judgment on 28 June 1937 / Judgments, Orders and Advisory Opinions // Publications of the Permanent Court of International Justice. – Leyden : A.W. Sijthoff's Publishing Company, 1937. – Series A/B. – № 70. – 69 p. [Electronic Resource]. – URL: http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1937.06.28_meuse.htm
3. Копачинська Г. В. Проблеми формування морських кордонів в Азово-Керченській акваторії: невирішене питання українсько-російських двосторонніх відносин. / Г. В. Копачинська // Економічні інновації. – 2011. – Вип. 44. – С. 108–115.